

Videnskabsteori for Økonomer

Marc Klemp

26. april 2023

Plan

Teorihistorie

Kapitel 2

Plan

Teorihistorie

Kapitel 2

Forhistorien/antikken

Tidlig kristen tænkning

Skolastikken

Renter og den retfærdige pris

Bullionister og merkantilister

Konklusion



Introduktion

- Økonomiske teorihistori har betydning for:
 - Forståelsen og vurderingen af økonomiske teorier samt
 - Dens rolle i forbindelse med at fremme en mere åben og demokratisk tilgang til udveksling af idéer inden for faget.



Det kumulative synspunkt

- Dette synspunkt går ud fra, at den økonomiske analyse udvikler sig lineært, idet hver ny generation af økonomer bygger på og forbedrer deres forgængers arbejde
- Har rod i positivismen og den logiske positivisme, som understreger betydningen af empiriske beviser og logisk analyse i videnskabelig forskning
- Kritiseret af videnskabsfilosoffer, herunder Kuhn, Lakatos og Feyerabend, som hævder
 - at der ikke findes objektive kriterier for vurdering af analytiske og syntetiske udsagn
 - at valget om at acceptere eller forkaste et udsagn påvirkes af en række teoretiske hypoteser, som ikke kan vurderes uafhængigt
 - at videnskabelige fremskridt ikke er lineære, men snarere kendetegnet ved konkurrerende paradigmer eller forskningsprogrammer



Det konkurrerende synspunkt

- En alternativ tilgang til økonomisk tænkning
- Dette perspektiv anerkender eksistensen af alternative tilgange til økonomisk tænkning og understreger vigtigheden af teorihistorie i forståelsen og evalueringen af disse konkurrerende teorier.
- Ved at studere teorihistorien kan økonomer bedre forstå styrker og svagheder ved de forskellige tilgange og deltage i mere produktive debatter.



Teorihistorie og forståelsen af teorier

- Særlig vigtig for dem, der støtter ikke-mainstream-tilgange
- En analyse af tidligere økonomiske skrifter kan bidrage til at klarlægge de grundlæggende karakteristika ved alternative tilgange og fremhæve forskelle i forhold til de almindelige teorier.
- Desuden kan HET hjælpe med at evaluere teorier ved at undersøge deres underliggende antagelser og begrebsmæssige grundlag.



Schumpeter's trin

- Schumpeter identificerer tre faser i den økonomiske forskning:
 - Præ-analytisk kognitiv handling (vision)
 - identifikation af et problem og formulering af indledende hypoteser
 - Konceptualisering
 - omfatter organisering af disse hypoteser i et sammenhængende system af begreber, der kan bruges til at repræsentere den økonomiske virkelighed
 - Model-bygning
 - udarbejdes videnskabelige modeller på grundlag af disse begreber

Teorihistorie og konceptuelt grundlag

- Teorihistorie spiller en afgørende rolle i analysen af de økonomiske teories begrebsmæssige fundament og i forståelsen af, hvordan de ændrer sig over tid som reaktion på teoretiske vanskeligheder og nye realiteter.
- Ved at studere udviklingen af økonomiske begreber kan økonomer bedre forstå antagelserne og begrænsningerne i forskellige teorier og vurdere deres forklaringskraft.



Økonomi og den økonomiske tankes historie

- Økonomi er en samfundsvidenskab med en historisk dimension
- Teorihistorie tjener som bro mellem de videnskabelige regler om logisk konsistens og den historiske kontekst for økonomiske teorier.
- Ved at studere teorihistorie kan økonomer få en dybere forståelse af kompleksiteten i forskellige verdenssyn og forbindelserne mellem forskellige områder af menneskelig viden og handling.
- Dette fremmer til gengæld en mere åben og demokratisk tilgang til udveksling af idéer inden for faget.



Teorihistorie som en uddannelse i demokrati

- Fremme af tolerance og åbenhed over for forskellige perspektiver inden for faget
- Fremme af demokratisk udveksling af idéer inden for faget



Konklusion

- Altså: ikke kun nyttig til pædagogiske formål eller som inspirationskilde til nye idéer, men også er en væsentlig del af den teoretiske debat og det teoretiske arbejde inden for økonomi
- Fremme af produktive debatter og forståelse mellem konkurrerende tilgange



Tidlig (“forhistorisk”) politisk økonomi

- Vi vil se på den økonomiske teoris oprindelse og udvikling fra den klassiske oldtid og middelalderen
- Hvordan disse tidlige idéer har formet moderne økonomiske teorier og debatter

Plan

Teorihistorie

Kapitel 2

Forhistorien/antikken

Tidlig kristen tænkning

Skolastikken

Renter og den retfærdige pris

Bullionister og merkantilister

Konklusion



Tidligste økonomiske tænkning

- Den politiske økonomis historie kan spores tilbage til den klassiske oldtid og middelalderen.
- Den tidlige økonomiske tænkning fokuserede på moralske og sociale spørgsmål snarere end på økonomiens mekanik. Dette fokus er tydeligt i forskellige tekster fra oldtiden, f.eks.:
 - Babylonien: Hammurabis lov (1792–1749 fvt.; normative forskrifter for økonomiske relationer imellem mennesker)
 - Eks.: Lov nr. 48 bestemmer, at låntagere ikke er forpligtet til at tilbagebetale lån i tilfælde af en naturkatastrofe, der ødelægger afgrøder eller beskadiger marker.
 - Europa: Det Gamle Testamente (400 fvt.–1500 evt.; regler og overvejelser om økonomisk adfærd)
 - Indien: Kautilyas 'Arthasastra' (3. århundrede; tekst om statens funktion i relation til økonomien)
 - Kina: Guanzi (4. århundrede fvt.–1. århundrede evt; tekst om bl.a. økonomi, herunder prisstabilisation)



Græske filosoffer

- Græske filosoffer som Platon og Aristoteles diskuterede økonomiske spørgsmål inden for rammerne af husholdningens forvaltning og politiske institutioner.
- De mente, at en effektiv forvaltning af produktionsmidlerne, herunder overvågning af slavearbejde, var afgørende for at opnå et produkt af god kvalitet.
- De overså imidlertid i vid udstrækning muligheden for tekniske forbedringer i produktionen.
- Aristoteles hævdede også, at social stratificering havde rod i de forskellige individers medfødte evner, hvilket førte til en arbejdsdeling og specialisering i samfundet.

Plan

Teorihistorie

Kapitel 2

Forhistorien/antikken

Tidlig kristen tænkning

Skolastikken

Renter og den retfærdige pris

Bullionister og merkantilister

Konklusion



Patristisk tænkning (tidlig kristen tænkning)

- Tidlige kristne tænkere som Johannes Chrysostomos, Ambrosius, Hieronymus og Augustin af Hippo, behandlede økonomiske spørgsmål inden for rammerne af moralsk adfærd og sociale pligter.
- De anerkendte arbejdets rolle i det menneskelige liv som både en straf for arvesynden og et middel til selvrealisering i overensstemmelse med den guddommelige lov.
- Dette dobbelte syn på arbejde som både obligatorisk og tilfredsstillende kan siges at have haft en varig indflydelse på den moderne kultur.



Debatten om privat ejendom

- Tidlige kristne tænkere debatterede privat ejendomsret, og nogle gik ind for fælles ejendom som et moralsk ideal.
- Andre så privat ejendom som et civilretsligt anliggende snarere end guddommelig lov, og mente at det moralske ideal var en form for fælleseje.
 - De anerkendte dog, at privat ejendom var nødvendig for, at samfundet kunne fungere, og at den skulle respekteres i henhold til de eksisterende love.



Holdninger til handel

- Holdningen til handel var generelt mistroisk, men den blev ikke direkte fordømt, så længe den blev udført ærligt og inden for rammerne af et kristent liv.
- Jagten på rigdom og luksus sås ned på, da man mente, at den kunne distrahere den enkelte fra målet om evig frelse.



Skolastik

- Skolastikken, som opstod i det 12. og 13. århundrede, videreudviklede den økonomiske tænkning ved at fokusere på skolernes intellektuelle liv og systematisk henvisning til antikke filosoffer som Boethius og Aristoteles.
- Skolastiske tænkere som Thomas Aquinas forsøgte at forene kirkefædrenes lære med Aristoteles' synspunkter om privat ejendom og handel.
- Aquinas hævdede, at privat ejendom ikke var i strid med naturloven og kunne fremme socialt nyttig adfærd, mens fælleseje udgjorde et ideal om perfektion, der kun passede til nogle få, f.eks. klosterordener.



Nominalisme vs. Realisme

- Debatten mellem nominalisme og realisme i middelalderens filosofi er en forløber for moderne diskussioner om metodologisk individualisme og organisme.
 - Nominalister mente, at universelle termer ('hest', 'menneskehed') blot var navne, der blev brugt til at betegne et sæt eller en klasse af individuelle objekter
 - Realisterne mente, at universelle termer repræsenterede en reel essens, der var til stede i identisk form i individer.
- Pierre Abélard var kritiker af både nominalisme og realisme og forsvarede gyldigheden af universelle termer som værende af en fælles årsag og som et skyggebillede af virkeligheden, uden at tillægge dem karakter af essens.
- Debatten har relevans for økonomisk tænkning idet, f.eks.:
 - Realister kan mene der findes universelle økonomiske love mens nominalisten kan mene, at økonomiske principper er underlagt individuelle, historiske og kulturelle faktorer
 - Realister søger måske at finde universelle principper, mens nominalister måske søger teorier for specifikke kontekster og situationer

Plan

Teorihistorie

Kapitel 2

Forhistorien/antikken

Tidlig kristen tænkning

Skolastikken

Renter og den retfærdige pris

Bullionister og merkantilister

Konklusion



Åger, retfærdig pris og økonomisk tænkning i middelalderen

- Etiske overvejelser om åger og den retfærdige pris var dominerende emner mellem det tolvte og sekstende århundrede.
- En anden diskussion omhandlede pengenes rolle
- Disse debatter bidrog til overgangen til kapitalisme



Kristen syn på åger med rod hos Aristoteles

- Aristoteles mente, at rigdom fra handel skal betragtes som unaturlig og han fordømte lån med renter
- Kristne tænkere havde modstand mod rentebærende lån
 - Jesu ord fra Bjergprædiken: "Og hvis I kun låner ud til dem, som I håber at få lånet tilbage fra, hvad tak fortjener I for det? Også syndere låner ud til syndere for at få lige så meget igen. Men elsk jeres fjender, gør godt og lån ud uden at håbe på at få noget igen."



Thomas Aquinas' tilgang til åger

- Thomas Aquinas indtog en mere moderat holdning til åger.
- Selv om han principielt fordømte renten, skelnede han mellem tilfælde af lån til renter, der skulle fordømmes, og tilfælde, hvor de var berettigede.
- Han betragtede skade, der består i forringelse af værdier, som tilhører en skadelidt i modsætning til tab ved at gå glip af en forventet fortjeneste, som en begrundelse for en positiv, dog moderat, rente.



Den retfærdige pris

- Begrebet retfærdig pris går som minimum tilbage til Aristoteles
- Blev af Thomas Aquinas identificeret som den pris, der er gældende på markederne uden snyderi eller monopolistisk praksis
 - Den retfærdige pris blev bestemt af faktorer som produktionsomkostninger, lønomkostninger, nytteværdi og sjældenhed



Plan

Teorihistorie

Kapitel 2

Forhistorien/antikken

Tidlig kristen tænkning

Skolastikken

Renter og den retfærdige pris

Bullionister og merkantilister

Konklusion



Bullionister og merkantilister

- Opstod under fremkomsten af nationalstater i den tidlige moderne periode (16.-18. århundrede) i Europa. Begge teorier var baseret på den opfattelse, at en nations rigdom og magt var direkte forbundet med dens lager af ædelmetaller som f.eks. guld og sølv.
- Bullionismen understregede vigtigheden af at akkumulere ædelmetaller, især guld og sølv, som et mål for en nations rigdom.
 - Den bedste måde at øge et lands rigdom på var at opretholde en positiv handelsbalance (værdien af eksporten skulle være større end værdien af importen)
 - Dette ville resultere i en tilstrømning af guld og sølv fra andre lande og dermed øge nationens lager af ædelmetaller.



Bullionister og merkantilister (fortsat)

- Merkantilismen er en bredere økonomisk teori, der udviklede sig fra bullionisme og var fremherskende i Europa i omtrent samme periode
 - Ligesom bullionismen understregede merkantilismen også vigtigheden af at akkumulere ædelmetaller som et mål for national rigdom.
 - Merkantilismen gik dog videre end bullionismen ved at gå ind for statslig indgriben i økonomien for at fremme nationale interesser.
 - Handelsbalancen sås som en helhed frem for bilaterale balancer beregnet for hvert enkelt land isoleret set
 - Merkantilistisk politik havde til formål at opnå en gunstig handelsbalance ved at fremme eksporten og modvirke importen.
 - Regeringerne indførte høje toldsatser på importerede varer, ydede subsidier til indenlandske industrier og oprettede monopoler for at kontrollere handelen.
 - Desuden søgte merkantilistiske nationer at etablere kolonier for at sikre sig råmaterialer og markeder for deres fremstillede varer.

Plan

Teorihistorie

Kapitel 2

Forhistorien/antikken

Tidlig kristen tænkning

Skolastikken

Renter og den retfærdige pris

Bullionister og merkantilister

Konklusion



Konklusion

- Økonomis forhistorie giver værdifuld indsigt i den økonomiske tænknings oprindelse og udvikling.
- Fra sin begyndelse i den klassiske oldtid og middelalderen har den økonomiske tænkning udviklet sig gennem forskellige faser.
- Det tidlige fokus på moralske og sociale spørgsmål om åger og retfærdig pris blev gradvist ændret i retning af en større vægt på at forstå økonomiens mekanik og pengenes rolle, hvilket lagde grunden til moderne økonomiske teorier og debatter.